

SOLIQ TO'LAGUNGA QADAR FOYDA VA UNING O'ZGARISHIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI.

Axmadjonov Xojiakbar Ixtiyorjon o'g'li

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti 4-kurs talabasi

Xolboboyev Elnazar Jahongir o'g'li

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti 4-kurs talabasi

Ilmiy rahbar: PhD Xojiev Jahongir

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada soliq solishning afzalliklari va soliq tizimidagi o'zgarishlarga ta'sir qiluvchi turli omillar ko'rib chiqiladi. Keng qamrovli tahlil orqali ushbu tadqiqot soliqlarning ahamiyatini yoritib berishga va siyosatchilar soliq tizimlarini rivojlanayotgan ijtimoiy ehtiyojlarni qondirish uchun qanday moslashtirishi haqida tushuncha berishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Soliqlar, imtiyozlar, jamoat tovarlari, soliq siyosati, iqtisodiy rivojlanish, ijtimoiy ta'minot.

Soliqlar zamonaviy iqtisodiyotlarning faoliyatida hal qiluvchi rol o'ynaydi va hukumatlar uchun davlat xarajatlarini moliyalashtirish uchun asosiy daromad manbai bo'lib xizmat qiladi. Soliqqa tortishning afzalliklari faqat davlat operatsiyalarini moliyalashtirishdan tashqari; ular ko'plab ijtimoiy va iqtisodiy afzalliklarni o'z ichiga oladi. Biroq, soliq tizimlari statik emas; ular o'zgaruvchan iqtisodiy sharoitlarga, ijtimoiy ehtiyojlarga va siyosiy dinamikaga javoban vaqt o'tishi bilan rivojlanib boradi. Soliqlarning afzalliklari va ularning o'zgarishiga ta'sir qiluvchi omillarni tushunish iqtisodiy o'sish, ijtimoiy farovonlik va resurslarni teng taqsimlashga yordam beradigan samarali soliq siyosatini ishlab chiqish uchun juda muhimdir.

Olimlar va iqtisodchilar soliq solishning afzalliklarini keng o'rganib, uning jamiyat va iqtisodiyotga ko'p qirrali ta'sirini ta'kidladilar. Soliqlar iqtisodiy rivojlanish va hayot sifatini yaxshilash uchun muhim bo'lgan infratuzilma, ta'lim, sog'liqni saqlash va xavfsizlik kabi muhim jamoat tovarlari va xizmatlarini taqdim etishga yordam beradi. Bundan tashqari, soliqlar qayta taqsimlovchi rol o'ynaydi, daromadlar tengsizligini kamaytirishga va qashshoqlikni kamaytirishga yordam beradi ijtimoiy ta'minot dasturlar va progressiv soliq sxemalari. Bundan tashqari, soliqlar xatti-harakatlarni tartibga solish, ba'zi faoliyatni rag'batlantirish va boshqalarni tushkunlikka tushirish vositasi sifatida ishlatilishi mumkin, masalan, uglerod chiqindilarini kamaytirishga qaratilgan ekologik soliqlar.

Ushbu tadqiqotda qo'llaniladigan tadqiqot metodologiyasi soliqqa tortish va uning foydalari bo'yicha mavjud adabiyotlarni har tomonlama ko'rib chiqish va sintez

qilishni o'z ichiga oladi. Soliqqa tortishning afzalliklari va soliq tizimidagi o'zgarishlarga ta'sir etuvchi omillar bilan bog'liq asosiy mavzular va tushunchalarni aniqlash uchun tegishli ilmiy ishlar, hukumat hisobotlari va siyosiy hujjatlar tahlil qilindi.

Soliqlarni to'lash jamiyat faoliyatida hal qiluvchi rol o'ynaydi va bir qator imtiyozlarni taqdim etadi:

1. Jamoat tovarlari va xizmatlari: soliqlar infratuzilma (yo'llar, ko'priklar), ta'lim, sog'liqni saqlash va jamoat xavfsizligi (politsiya, o't o'chirish bo'limlari) kabi muhim davlat xizmatlarini moliyalashtiradi. Ushbu xizmatlar jamiyatdagi barchaga foyda keltiradi va uning umumiy farovonligi va rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Jamoat tovarlari va xizmatlari faoliyat ko'rsatayotgan jamiyatning muhim tarkibiy qismidir. Soliqlar ushbu xizmatlarni moliyalashtirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi va jamiyatdagi har bir kishi asosiy ehtiyojlar va infratuzilmadan foydalanish imkoniyatini ta'minlaydi.

Infratuzilma: yo'llar, ko'priklar va jamoat transporti tarmoqlari tijoratni osonlashtirish, qatnov va jamoalarni bog'lash uchun juda muhimdir. Infratuzilmani saqlash va kengaytirish iqtisodiy o'sish va hayot sifati uchun juda muhimdir.

Ta'lim: ta'limga sarmoya kiritish odamlarga muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarni berish orqali butun jamiyatga foyda keltiradi. Bu ijtimoiy harakatchanlikni targ'ib qiladi, innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlaydi va ishchi kuchini mustahkamlaydi.

Sog'liqni saqlash: sog'liqni saqlash xizmatlaridan foydalanish aholi salomatligi va farovonligini saqlash uchun muhimdir. Sog'liqni saqlash tashabbuslarini moliyalashtirish orqali hukumatlar har kimning zarur tibbiy xizmatlar va muolajalardan foydalanishini ta'minlashi mumkin.

Jamoat xavfsizligi: politsiya, o't o'chirish bo'limlari va favqulodda xizmatlar qonun va tartibni saqlash, favqulodda vaziyatlarga javob berish va jamoalarning xavfsizligini ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Jamoat xavfsizligi xizmatlari jismoniy shaxslar va mulkni himoya qiladi, umumiy ijtimoiy barqarorlikka hissa qo'shadi.

Ushbu jamoat tovarlari va xizmatlarini soliqlar orqali birgalikda moliyalashtirish orqali jamiyatlar umumiy ehtiyojlarni qondirishi va barcha fuqarolarning farovonligi va rivojlanishiga yordam berishi mumkin.

2. Boylikni qayta taqsimlash: soliqlar ishsizlik nafaqasi, Medicaid va oziq-ovqat markalari kabi ijtimoiy ta'minot dasturlari orqali yuqori daromadli shaxslar va korporatsiyalardan muhtojlarga boylikni qayta taqsimlashga yordam beradi. Bu ijtimoiy tenglikni ta'minlaydi va qashshoqlikni kamaytiradi.

3. Iqtisodiy barqarorlik: soliqlar hukumatlar tomonidan fiskal siyosat orqali iqtisodiyotni tartibga solish uchun ishlatiladi. Ular iqtisodiy faoliyatni rag'batlantirish

yoki sovutish, inflyatsiyani nazorat qilish va iqtisodiy tanazzul paytida iqtisodiyotni barqarorlashtirish uchun soliq stavkalarini sozlashlari mumkin.

Soliqlar iqtisodiy barqarorlikda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Hukumatlar iqtisodiyotning turli jihatlariga ta'sir o'tkazish uchun soliq siyosatidan, shu jumladan soliq tuzatishlaridan foydalanadilar. Soliqlar iqtisodiy barqarorlikka qanday hissa qo'shadi:

Talabni boshqarish: soliq stavkalari iste'mol xarajatlari va investitsiyalarga ta'sir qilish uchun moslashtirilishi mumkin. Iqtisodiy pasayish davrida hukumatlar xarajatlarni rag'batlantirish va talabni rag'batlantirish uchun soliqlarni kamaytirishi va shu bilan iqtisodiy faollikni oshirishga yordam berishi mumkin. Aksincha, yuqori inflyatsiya davrida iste'mol xarajatlarini kamaytirish va iqtisodiyotni sovutish uchun soliqlar ko'tarilishi mumkin.

Davlat xizmatlarini moliyalashtirish: soliqlar hukumatga ta'lim, sog'liqni saqlash, infratuzilma va mudofaa kabi davlat xizmatlarini moliyalashtirish uchun daromad keltiradi. Ushbu xizmatlar umumiy iqtisodiy samaradorlik va hayot sifatiga hissa qo'shadi, bu esa o'z navbatida iqtisodiy barqarorlikni qo'llab-quvvatlaydi.

Boylikni qayta taqsimlash: yuqori daromadli jismoniy shaxslarga yuqori stavkalarda soliq solinadigan progressiv soliq tizimlari boylikni qayta taqsimlashga va daromadlar tengsizligini kamaytirishga yordam beradi. Bu ijtimoiy barqarorlikka va iqtisodiy resurslarni yanada adolatli taqsimlashga yordam beradi.

Inqiroz davrida barqarorlashtirish: soliq siyosati iqtisodiy inqiroz davrida avtomatik stabilizator sifatida ishlatilishi mumkin. Masalan, soliqlar orqali moliyalashtiriladigan ishsizlik nafaqalari ishsiz qolgan shaxslarga daromadlarni qo'llab-quvvatlab, iste'mol xarajatlarini barqarorlashtirishga va tanazzul og'irligini yumshatishga yordam beradi.

Investitsiyalarni rivojlantirish: ayrim turdagi investitsiyalar yoki tadbirkorlik faoliyati uchun ajratmalar yoki kreditlar kabi soliq imtiyozlari tadbirkorlik, innovatsiya va kapitalni shakllantirishni rag'batlantirishi mumkin. Ushbu imtiyozlar iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga va ish bilan ta'minlash imkoniyatlarini yaratishga yordam beradi.

Daromad olish: soliq tushumlari davlat xarajatlarini moliyalashtirish va byudjet taqchilligini kamaytirish uchun juda muhimdir. Soliqlardan olinadigan barqaror daromad oqimlari hukumatning moliyaviy majburiyatlarini bajarish va muhim infratuzilma va davlat xizmatlariga sarmoya kiritish imkoniyatini ta'minlash orqali uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikni qo'llab-quvvatlaydi.

Umuman olganda, soliq siyosati hukumatlar uchun iqtisodiy faoliyatga ta'sir o'tkazish, barqarorlikni ta'minlash va turli ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni hal qilish uchun kuchli vositadir. Samarali soliq boshqaruvi, boshqa fiskal va pul-kredit siyosati bilan birgalikda, sog'lom va barqaror iqtisodiyotni saqlash uchun juda muhimdir.

Kelajakka investitsiyalar: soliq tushumlari uzoq muddatli iqtisodiy o'sish va raqobatbardoshlikni ta'minlaydigan tadqiqot va ishlanmalar, innovatsiyalar va infratuzilma loyihalariga investitsiyalarga ajratilishi mumkin.

Ijtimoiy dasturlar va xavfsizlik tarmoqlari: soliqlar nafaqaxo'rlar, qariyalar va kam daromadli kishilar uchun moliyaviy xavfsizlik va sog'liqni saqlashni ta'minlaydigan ijtimoiy xavfsizlik, Medicare va Medicaid kabi ijtimoiy xavfsizlik tarmoqlarini qo'llab-quvvatlaydi.

Soliqqa tortishning o'zgarishiga ta'sir qiluvchi omillar:

Iqtisodiy sharoitlar: YaIMning o'sishi, ishsizlik darajasi, inflyatsiya va umumiy iqtisodiy salomatlik kabi iqtisodiy omillar soliq siyosatiga ta'sir qilishi mumkin. Tanazzul paytida hukumatlar xarajatlar va investitsiyalarni rag'batlantirish uchun soliqlarni kamaytirishi mumkin, yuqori o'sish davrida esa haddan tashqari issiqlik va inflyatsiyaning oldini olish uchun soliqlarni oshirishi mumkin.

Siyosiy iqlim: soliq siyosatiga siyosiy mafkuralar, partiya kun tartibi va jamoatchilik fikri katta ta'sir ko'rsatadi. Hukumat rahbariyatining o'zgarishi yoki siyosiy hokimiyatdagi o'zgarishlar soliq stavkalari va tuzilmalarining o'zgarishiga olib kelishi mumkin.

Ijtimoiy ehtiyojlar va ustuvorliklar: muayyan xizmatlar yoki dasturlarga bo'lgan demografiya, ijtimoiy tendentsiyalar va jamoat talablarini o'zgartirish soliqqa tortishda tuzatishlar kiritishi mumkin. Misol uchun, aholining qarishi sog'liqni saqlash va pensiyalarni moliyalashtirishni ko'paytirishni talab qilishi mumkin, bu esa soliq taqsimotining o'zgarishiga olib keladi.

Globalashuv: Global iqtisodiy integratsiya soliqqa tortishga xalqaro savdo shartnomalari, xorijiy investitsiyalar va mamlakatlar o'rtasidagi soliq raqobati kabi omillar orqali ta'sir qilishi mumkin. Hukumatlar investitsiyalarni jalb qilish yoki jahon bozorida raqobatbardosh bo'lib qolish uchun soliq siyosatini o'zgartirishi mumkin.

Texnologik yutuqlar: texnologik yutuqlar, ayniqsa moliyaviy tizimlar va raqamli tijoratda, soliq yig'ish va ijro etish uchun qiyinchiliklar tug'dirishi mumkin. Hukumatlar soliq siyosatini onlayn savdo solig'i va raqamli valyuta operatsiyalari kabi muammolarni hal qilish uchun moslashtirishlari kerak bo'lishi mumkin.

Umuman olganda, soliqlar hukumatlar uchun o'z majburiyatlarini bajarish, ijtimoiy ehtiyojlarni qondirish va iqtisodiy barqarorlik va o'sishni ta'minlash uchun muhim vositadir. Soliqqa tortishdagi tuzatishlarga iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy va texnologik omillarning murakkab o'zaro ta'siri ta'sir qiladi.

Muhokama soliq tizimidagi o'zgarishlarga ta'sir qiluvchi omillarning murakkab o'zaro ta'sirini ta'kidlaydi. Fiskal barqarorlik, daromadning etarligi va samaradorlik kabi iqtisodiy jihatlar ko'pincha daromadlarni yig'ishni optimallashtirish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga qaratilgan soliq islohotlarini olib boradi. Siyosiy omillar, shu jumladan jamoatchilik fikri, manfaatlar guruhining bosimi va mafkuraviy

imtiyozlar, shuningdek, soliq choralarini ishlab chiqish va amalga oshirishga ta'sir qiluvchi soliq siyosati qarorlarini shakllantiradi. Bundan tashqari, globallasuv va texnologik o'zgarishlar soliq ma'muriyati va ijro etilishi uchun yangi muammolar va imkoniyatlarni taqdim etadi, bu esa tobora o'zaro bog'liq bo'lgan dunyoda soliq to'lashdan bo'yin tovlash va oldini olish uchun innovatsion yondashuvlarni talab qiladi.

Xulosa va takliflar:

Xulosa qilib aytganda, soliqlar iqtisodiy farovonlik, ijtimoiy tenglik va ekologik barqarorlikni ta'minlash uchun muhim vositadir. Soliqqa tortishning afzalliklari va uning o'zgarishiga ta'sir qiluvchi omillarni tan olish ijtimoiy maqsadlarga mos keladigan va yuzaga keladigan muammolarni hal qiladigan samarali soliq siyosatini ishlab chiqish uchun juda muhimdir. Siyosatchilar soliq islohotlarida shaffoflik, tenglik va samaradorlikni birinchi o'ringa qo'yishlari, manfaatdor tomonlarni jalb qilishlari va soliq qarorlarining uzoq muddatli oqibatlarini hisobga olishlari kerak. Bundan tashqari, soliq tizimining yaxlitligini saqlash va soliq yuklarining adolatli taqsimlanishini ta'minlash uchun soliqqa rioya qilish va ijro etish mexanizmlarini kuchaytirish bo'yicha harakatlar juda muhimdir. Soliq imtiyozlaridan foydalanish va soliq tizimlarini rivojlanayotgan ehtiyojlarni qondirish uchun moslashtirish orqali hukumatlar barcha fuqarolar manfaati uchun inklyuziv va barqaror rivojlanishni qo'llab-quvvatlashi mumkin.

Aslida, soliqqa tortish nafaqat moliyaviy vosita, balki demokratik boshqaruv va ijtimoiy taraqqiyotning asosi bo'lib, umumiy muammolar va intilishlarni hal qilish uchun jamoaviy harakatlar mexanizmi bo'lib xizmat qiladi. Jamiyatlar rivojlanishda davom etar ekan, hozirgi va kelajak avlodlarning doimiy farovonligi va farovonligini ta'minlash uchun o'zgaruvchan ustuvorliklar, qadriyatlar va sharoitlarni aks ettiruvchi soliq tizimlari ham shunday bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. Rasmiy nashr – O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi. – T.: «Adolat», 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 29-iyundagi “O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi to'g'risida”gi PF5468-son Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 13-fevraldagi “Soliq qonunchiligini tubdan takomillashtirish bo'yicha tashkiliy chora-tadbirlar to'g'risida”gi F-5214 sonli Farmoyishi.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 26 iyundagi “Davlat soliq xizmati organlari faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-3802-son Qarori.

5. Vahobov A.V., Jo'raev A.S. Soliqlar va soliqqa tortish. Darslik. T.: «Sharq», 2009 y. -448 b.
6. Jo'rayev A., Safarov G'. Soliq nazariyasi -T.: TMI, 2008. -210 b.
7. Черник Д.Г. Теория и история налогообложения. Учебник. –М.: «Юрайт», 2016. -364 с